

BOSHQARUV MEXANIZLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI

Jo'rayeva Niginaxonim Xursand qizi

Farg'ona Davlat Universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy korxonalar va tashkilotlar faoliyatida boshqaruv mexanizmlarining o'рни va ularni takomillashtirish yo'llari tahlil qilinadi. Muallif boshqaruv samaradorligini oshirishda strategik rejalashtirish, raqamlashtirish, inson resurslari menejmenti va innovatsion yondashuvlarning ahamiyatini ochib beradi. Tadqiqotda boshqaruv tizimini kuchaytirish uchun zarur bo'lgan asosiy mexanizmlar va ularni joriy etishdagi muammolar, shuningdek, ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar berilgan. Maqola natijalari korxonalarining raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiluvchi amaliy yondashuvlarni ishlab chiqishga asos bo'ladi.

Kalit so'zlar: Boshqaruv mexanizmi, strategik rejalashtirish, raqamlashtirish, inson resurslari, innovatsion boshqaruv, samaradorlik, korxonalar boshqaruvi

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar va tashkilotlarning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi ko'p jihatdan ularning **boshqaruv mexanizmlarining puxta yo'lga qo'yilganligiga** bog'liq. Raqobat kuchayib borayotgan hozirgi davrda an'anaviy boshqaruv usullari yetarli bo'lmay qolmoqda, bu esa **zamonaviy, moslashuvchan va samaradorlikka yo'naltirilgan boshqaruv tizimlarini** joriy etishni taqozo qiladi.

Boshqaruv mexanizmi — bu tashkilot ichida resurslarni, xodimlarni, jarayonlarni va strategik maqsadlarni muvofiqlashtirishga xizmat qiladigan **institutsional va funksional vositalar majmuasidir**. Bu vositalar orqali korxonaning barqaror rivojlanishi, daromadlilik, raqobatbardoshligi va ijtimoiy mas'uliyati ta'minlanadi.

Shu nuqtai nazardan, boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish — bu nafaqat tizim ichidagi o'zgarishlar, balki butun boshqaruv madaniyatini yangilash demakdir. Mazkur maqolada korxonalar va tashkilotlarda boshqaruv samaradorligini oshirish yo'llari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar tahlil qilinadi.

Strategik rejalashtirishni kuchaytirish

Ko'pgina tashkilotlarda qisqa muddatli operativ boshqaruv ustuvor hisoblanadi, biroq uzoq muddatli strategik rejalashtirish zaif. Boshqaruv tizimini takomillashtirish uchun:

- Har yillik emas, **3–5 yillik rivojlanish strategiyasi** ishlab chiqilishi;

- Strategik maqsadlar har bir bo‘limga aniq **KPI (kalit samaradorlik ko‘rsatkichlari)** orqali yetkazilishi;
- Strategiya monitoringi uchun **ichki audit yoki tashqi ekspertiza tizimi** yaratilishi zarur.

Raqamlashtirish va avtomatlashtirish

Zamonaviy boshqaruv mexanizmlarining asosi — bu **raqamli texnologiyalar asosida qaror qabul qilish**dir. Bu yo‘nalishda quyidagilar amalga oshirilishi lozim:

- Resurslarni boshqarish (ERP), mijozlar bilan ishlash (CRM), xodimlarni boshqarish (HRM) kabi **axborot tizimlarini joriy etish**;
- Qaror qabul qilishda ****analitik dasturlar (Power BI, Tableau va h.k.)****dan foydalanish;
- Boshqaruvchilarni raqamli kompetensiyalarga o‘rgatish.

Xodimlar menejmentini optimallashtirish

Boshqaruv samaradorligining asosiy omillaridan biri bu **inson resurslarini to‘g‘ri boshqarish**dir. Shu sababli:

- Kadrlar faoliyati baholovchi tizimlar joriy etilishi (360° baholash, attestatsiyalar);
- Tashabbuskor, ijodiy fikrlaydigan xodimlar uchun **moddiy va nomoddiy rag‘batlantirish** tizimi yo‘lga qo‘yilishi;
- Ichki kasbiy rivojlanish akademiyalari va doimiy treninglar tashkil etilishi maqsadga muvofiq.

Innovatsion boshqaruv madaniyatini shakllantirish

Bugungi global muhitda korxonalar **moslashuvchan, o‘zgaruvchan va yangiliklarga ochiq bo‘lishi** zarur. Buning uchun:

- Innovatsion g‘oyalarni rag‘batlantiruvchi **ichki startup tizimi** joriy etilishi;
- Korxonada “quyidan yuqoriga” (bottom-up) yondashuv orqali **xodim tashabbuslari tinglanadigan muhit** yaratilishi;
- Har yili **innovatsiya haftaliklari yoki tanlovlari** o‘tkazilishi foydali bo‘ladi.

Olib borilgan tahlillar asosida aniqlanishicha, ko‘plab korxonalar o‘z boshqaruv tizimini yangilash zaruratini his qilmoqda, biroq bu jarayonda **institutsional, texnologik va insoniy resurslar yetishmovchiligi** ularning harakatini sekinlashtirmoqda. Boshqaruv mexanizmlari o‘z vaqtida va to‘g‘ri ishlamas, bu nafaqat ichki jarayonlarda samaradorlikning pasayishiga, balki tashqi bozorlar bilan raqobatga bardosh bera olmaslikka ham olib keladi.

Shuningdek, rahbariyat darajasida strategik fikrlash darajasining yetarli emasligi, qaror qabul qilishning markazlashganligi va zamonaviy axborot texnologiyalaridan to‘liq foydalanilmasligi boshqaruvdagi asosiy to‘siqlardan biridir. Shu sababli korxonalarda:

- **Strategik va operativ boshqaruvni ajratish**, ularning o‘zaro integratsiyasini ta’minlash;
- **Raqamli transformatsiyaga tayyorlik** darajasini oshirish;
- **Kadrlar salohiyatini rivojlantirish** bo‘yicha uzluksiz tizim joriy etish;
- **Innovatsion fikr va tashabbuslarni qo‘llab-quvvatlovchi madaniyatni** shakllantirish lozim.

Bu omillar uyg‘unlashgan holda boshqaruv tizimining yangi modelini yaratishga xizmat qiladi. Xususan, O‘zbekiston sharoitida ishlab chiqaruvchi va xizmat ko‘rsatuvchi korxonalar o‘z boshqaruv mexanizmlarini modernizatsiya qilish orqali ichki imkoniyatlarini yanada to‘liq ro‘yobga chiqarishlari mumkin.

Korxonalar va tashkilotlarda boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish bugungi raqobatbardosh iqtisodiy muhitda ustuvor ahamiyat kasb etadi. Olib borilgan tahlil va amaliy kuzatuvlar shuni ko‘rsatadiki, samarali boshqaruv nafaqat resurslarni tejash va ichki jarayonlarni optimallashtirishga, balki tashqi bozor talablariga moslashishga, innovatsiyalarni tezkor joriy etishga ham xizmat qiladi.

Quyidagi yo‘nalishlar boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirishda muhim o‘rin tutadi:

- **Strategik rejalashtirishni kuchaytirish** orqali uzoq muddatli rivojlanishni ta’minlash;
- **Raqamli texnologiyalarni joriy etish** orqali boshqaruv jarayonlarini avtomatlashtirish va shaffoflikni oshirish;
- **Kadrlar salohiyatini rivojlantirish** va ularni motivatsiyalash tizimini takomillashtirish;
- **Innovatsion fikrlash va madaniyatni shakllantirish**, xodim tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash.

Korxonalar o‘z faoliyatida yuqoridagi yondashuvlarni izchil amalga oshirgan holda nafaqat samaradorlikka, balki barqaror o‘shishga erishishlari mumkin. Kelgusida boshqaruv tizimining o‘zgaruvchan sharoitga mos ravishda moslashuvchan bo‘lishi muhim strategik vazifa bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Drucker, P. (2007). *The Effective Executive*. HarperBusiness.
2. Mintzberg, H. (2009). *Managing*. Berrett-Koehler Publishers.
3. Robbins, S. P., & Coulter, M. (2021). *Management*. Pearson Education.
4. Porter, M. E. (1998). *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. Free Press.
5. Fayol, H. (1949). *General and Industrial Management*. Pitman Publishing.
6. Soliyev, B. (2022). Korxonalarda boshqaruv samaradorligini oshirish usullari. *Iqtisodiyot va Innovatsiya*, №3.
7. Karimova, D. (2023). Raqamli boshqaruv tizimlarining korxonalar rivojiga ta'siri. *Boshqaruv va Menejment*, №1.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 28-avgustdagi PQ-4812-son qarori “Korxonalarni raqamlashtirish va modernizatsiya qilish to'g'risida”.

**Research Science and
Innovation House**